

روابط روسیه و آمریکا در سوریه و پوشش‌های امنیتی خاورمیانه

امیرحامد آزاد *

فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال هفدهم، شماره 4، پیاپی 68، زمستان 1395؛ صفحات 37-71

تاریخ پذیرش نهایی: 1395/11/25

تاریخ دریافت: 1395/10/01

چکیده

آرایش و تفاوت واحدها در مجموعه امنیتی منطقه‌ای خاورمیانه، الگوی دوستی روشمند و توزیع قدرت میان واحدهای اصلی در این مجموعه امنیتی، به گونه‌ای است که مداخله قدرت‌های فرامنطقه‌ای قادر به تغییر چشمگیر در هر یک از آنها نیست. بر اساس این الگوی نظری ساختار گوهری، توزیع قدرت و الگوی خصومت‌ورزی در زیرمجموعه امنیت شامات و مجموعه خاورمیانه بدون تغییر باقی مانده و این مجموعه امنیتی منطقه‌ای بدون استحاله درونی و بیرونی و فروپوشانی، وضع خود قبل از مداخله مستقیم ابرقدرت‌ها و قدرت‌های بزرگ را حفظ می‌کند و پوشش درون‌زای آن بدون تأثیر از حضور این قدرت‌ها به کار خود ادامه می‌دهد.

این روند اثبات‌کننده این ادعاست که دولت‌های محلی حتی بدون شکل‌گیری وابستگی متقابل امنیتی می‌توانند در برابر تهدیداتی که ناشی از قدرت‌های بزرگ دوردست است، امنیت خود را تأمین کنند. شواهد عینی حکایت از این دارند که نفوذ آمریکا و روسیه در زیر مجموعه شامات نیز منطبق بر همین الگوی نظری است و به تغییر شکل استاندارد مجموعه امنیتی منطقه‌ای، الگوی رقابت، توازن قوا و ائتلاف میان قدرت‌های اصلی منطقه منجر نشده است؛ زیرا الگوی منازعه در این منطقه از عوامل بومی در هر منطقه نشأت می‌گیرند و آمریکا و روسیه حتی در صورت حضور گسترده نمی‌توانند این منطقه را بازتعریف، غیرامنیتی و مجدداً سازماندهی نمایند.

واژگان کلیدی

روابط روسیه و آمریکا، امنیت خاورمیانه، بحران سوریه، امنیت منطقه‌ای

مقدمه

آغاز عملیات‌های نظامی روسیه در جنگ داخلی سوریه، فاز جدیدی به روند روابط آمریکا و این کشور اضافه کرد. سازکار مبارزه با تروریسم، توجیه‌کننده نفوذ ایالات متحده و روسیه در زیرمجموعه امنیتی منطقه‌ای شامات و به طور خاص سوریه بود، اما این دو بازیگر ذینفع حول پیچیدگی‌های جاری سیاسی در سوریه نظیر شیوه تغییر رژیم و نحوه انتقال قدرت از منافع اختلاف‌زایی برخوردار بودند که ممکن بود به سمت تعارض سوق پیدا کند. از این منظر، مطالعه روند پیچیده روابط روسیه و آمریکا حول منافع مشترک، اختلاف‌زا و متعارض در سوریه می‌تواند به فهم سطح تأثیر ابرقدرت‌ها و قدرت‌های بزرگ بر پویای امنیتی و الگوهای دوستی و دشمنی در مجموعه امنیتی منطقه‌ای خاورمیانه کمک نماید.

در این پژوهش برای تحلیل بهتر در قالب چارچوب نظری، نقش آمریکا در چارچوب یک ابرقدرت و بازیگری روسیه در جایگاه یک قدرت بزرگ مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت. اتکای علمی جانمایی ادعایی بازیگران در این پژوهش بر تعریف ارائه شده توسط پروژه «اوپسالا»¹ است که بر اساس آن در دوره بعد از فروپاشی شوروی، تنها ایالات متحده آمریکا به دلیل داشتن حداقل 12 درصد از قابلیت‌های جهان واجد ویژگی یک ابرقدرت است و روسیه نیز به دلیل داشتن حداقل 2 درصد از قابلیت‌های جهان در جایگاه یک قدرت بزرگ قرار می‌گیرد (Youra, 2014: 22).

ابرقدرت بودن، مستلزم داشتن قابلیت‌های گسترده‌ای است که بتوان در کل نظام

1. دانشگاه «اوپسالا» در قالب پروژه‌ای به همین نام به بررسی حمایت‌های خارجی در مناقشات مسلحانه طی سال‌های 1957 تا 2009 و روزآمدسازی آن در سال 2011 پرداخته است. این پروژه که هدف از آن، تعیین شاخص‌های دقیق برای روابط طرف تخاصم و طرف‌های حامی سوم بود، بر اساس شیوه کدگذاری انجام شده است که شاخص‌های بررسی شده شامل نیروهای نظامی، عملیات‌های مشترک، دسترسی به قلمرو، پشتیبانی سلاح، تدارکات و آموزش، تخصیص بودجه و کمک اقتصادی، داده‌های اطلاعاتی، حمایت‌های ناشناخته و سایر اشکال حمایت هستند. (Croicu & others, 2011: 1-19)

بین‌الملل آنها را به کار گرفت. ابرقدرت باید دارای قابلیت‌های نظامی-سیاسی و اقتصادی درجه یک برای حمایت از این‌گونه توانایی‌ها باشد. آنها باید بتوانند از نظر نظامی و سیاسی به کل جهان دسترسی داشته باشند و قدرت خود را اعمال کنند. آنها نیاز دارند خود را ابرقدرت ببینند و دیگران در گفتار و رفتار، این جایگاه آنان را بپذیرند. ابرقدرت‌ها باید در فرایندهای امنیتی کردن و غیرامنیتی کردن در تمام یا تقریباً همه مناطق، در هیئت تهدیدکننده، تضمین‌کننده، متحد یا مداخله‌کننده، بازیگران فعالی باشند. ابرقدرت‌ها، جز در صورت تحکم شرایط به شدت ستیزشی بر سیستم، منبع ارزش‌های همگانی لازم برای تقویت جامعه بین‌المللی هستند. مشروعیت آنها به عنوان ابرقدرت، عمیقاً به موفقیت آنها در تثبیت مشروعیت چنین ارزش‌هایی وابسته است. در دوران پس از جنگ سرد، تنها آمریکا از چنین موقعیتی برخوردار است (Buzan and Wæver, 2003: 18-31).

تبدیل شدن به قدرت بزرگ، به قابلیت‌ها و اسباب رفتاری کمتری نیاز دارد. قدرت‌های بزرگ لزوماً نباید در همه بخش‌ها قابلیت‌های بالایی داشته باشند. همچنین لازم نیست در فرایندهای امنیتی کردن در تمام حوزه‌های نظام بین‌الملل حضور فعال داشته باشند. آنچه قدرت‌های بزرگ را از قدرت‌های صرفاً منطقه‌ای متمایز می‌کند، این است که دیگران بر اساس محاسبات سطح سیستمی در مورد توزیع قدرت کنونی و آینده نزدیک به آنها پاسخ می‌دهند، یعنی محاسبات رفتاری با قدرت‌های بزرگ بر اساس این احتمال شکل می‌گیرد که آنان از نظر سیاسی، نظامی و اقتصادی بالقوه می‌توانند در کوتاه‌مدت یا بلندمدت، جایگاه یک ابرقدرت را کسب کنند. قدرت‌های بزرگ معمولاً توانایی‌های مناسبی در سطوح مختلف دارند. آنان خود را فراتر از قدرت‌های منطقه‌ای و حتی یک ابرقدرت احتمالی می‌دانند و معمولاً قادرند در بیش از یک منطقه عمل کنند. غالباً قدرت‌های بزرگ در سلسله مراتب قدرت بین‌المللی به بالا صعود می‌کنند (Buzan and Wæver, 2003: 36-38).

مقاله پیش رو تلاش دارد روند روابط روسیه و ایالات متحده در پرونده

سوریه را حول مبارزه با تروریسم، پایان دادن به مناقشات مسلحانه داخلی و انتقال قدرت سیاسی مورد ارزیابی قرار دهد. این مقاله همچنین تلاش می‌کند ضمن انطباق نتایج حاصل از موضوع مورد مطالعه با یافته‌های نظری مجموعه امنیتی منطقه‌ای، یافته‌های این ادبیات نظری را درباره نفوذ و تأثیر ابرقدرت‌ها و قدرت‌های بزرگ بر پویای امنیتی منطقه‌ای خاورمیانه به آزمون بگذارد و این نتایج را به کل مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای تعمیم دهد. بنابراین به دنبال پاسخ به این سؤال خواهد بود که:

روابط روسیه و آمریکا در پرونده بحران سوریه، چه تأثیری بر پویای امنیتی این کشور و خاورمیانه داشته است؟

چارچوب نظری

این پژوهش به دلیل پابندی به تحلیل سنتی از امنیت که بخش سیاسی- نظامی در آن برجسته است، نظریه سنتی مجموعه امنیت منطقه‌ای¹ را محور تحلیل یافته‌های خود قرار خواهد داد. «مناطق»² مهم‌ترین مقیاس تعیین‌کننده برای تحلیل امنیتی محسوب می‌شوند که خرده نظام‌ها، واحدها، واحدهای فرعی و افراد فعال آنها نقش تعیین‌کننده‌ای در تحقق آن بازی می‌کنند. از لحاظ سطوح تحلیل، مناطق، نوع ویژه‌ای از خرده نظام‌های بین‌المللی هستند که دسته‌بندی جغرافیایی یکی از ویژگی‌های مهم آنهاست. البته با اتکا به نظریه سنتی، از بین واحدها، دولت‌ها همچنان از جایگاه ویژه‌ای در سطوح تحلیل برخوردار خواهند بود. دولت‌های مجاور هم شدیداً گرفتار به هم وابستگی امنیتی³ هستند؛ زیرا تهدیدات سیاسی و نظامی در مسافت‌های کوتاه راحت‌تر منتقل می‌شوند. بنابراین ناامنی غالباً با مجاورت قرین است و دولت‌ها از همسایگان‌شان بیش از قدرت‌هایی که با آنها فاصله دارند، در هراس هستند. این واقعیت به ساخت

1. Classical Security Complex Theory

2. Regions

3. Security Interdependence

الگویی ختم می‌شود که دارای تنوع جغرافیایی و متشکل از دسته‌بندی‌های منطقه‌ای است که فاقد قدرت فائده مرکزی و به عبارت دیگر اقتدارگریز است (بوزان و دیگران، 1392: 27-31).

«بوزان» در تعریف بازنگری شده سال 1998 «مجموعه امنیتی»¹ را این‌طور تعریف می‌کند:

«مجموعه‌ای از واحدها که در آنها فرایندهای امنیتی کردن و غیر امنیتی کردن یا هردوی آنها آن اندازه در هم تنیده شده‌اند که مشکلات امنیتی نمی‌تواند جدا از یکدیگر تحلیل و حل شود» (Buzan and Wæver, 2003: 44).

مجموعه امنیتی منطقه‌ای اصالتاً خرده نظامی است که در جایگاه نظام‌های اقتدارگریز کوچک، در قیاس با کل نظام، ساختارهای خاص خود را دارند که ساختار گوه‌ری آنها از سه مؤلفه کلیدی به شرح زیر برخوردار است:

1. آرایش واحدها و تفاوت آنها؛

2. الگوهای دوستی و دشمنی؛

3. توزیع قدرت میان واحدهای اصلی (بوزان و دیگران، 1392: 33-34).

تغییر چشمگیر در هر یک از این مؤلفه‌ها در حالت عادی، موجب تعریف مجدد از مجموعه امنیتی منطقه‌ای می‌شود. برای ارزیابی تأثیر دگرگونی‌ها بر مجموعه امنیتی منطقه‌ای نیز چهار گزینه ساختاری کلی وجود دارد:

1. حفظ وضع موجود: این وضعیت به معنی دست نخورده ماندن اساسی ساختار

گوه‌ری مجموعه، توزیع قدرت و الگوی خصومت‌ورزی در آن است. این حالت به معنی عدم وقوع هیچ‌گونه تغییری نیست، بلکه تغییرات پدیدآمده در مجموع یا مؤید ساختار گوه‌ری مجموعه است یا به شکل جدی این ساختار را متزلزل نمی‌سازد.

2. استحاله درونی: این وضعیت زمانی ایجاد می‌شود که ساختار گوه‌ری

مجموعه در درون چارچوب مرزهای آن دستخوش دگرگونی شود. چنین تغییری

می تواند نتیجه همگرایی سیاسی منطقه، تغییراتی تعیین کننده در توزیع قدرت، یا دگرگونی اساسی الگوی دوستی و دشمنی باشد.

3. **استحاله بیرونی:** زمانی رخ می دهد که ساختار گوهری مجموعه به واسطه بزرگ تر یا کوچک تر شدن مرز بیرونی آن تغییر کند. جرح و تعدیل های کوچک در این مرزبندی نمی تواند تأثیر چشمگیری بر ساختار مجموعه بگذارد، ولی افزوده شدن یا جدا شدن دولت های اصلی، تأثیر چشمگیری بر توزیع قدرت و الگوی دوستی و دشمنی دارد.¹

4. **فروپوشانی:** به این معنی است که یک یا چند قدرت خارجی مستقیماً وارد مجموعه منطقه ای شوند و در نتیجه، پوشش درونزای آن را از کار بیندازند که البته این روند با مداخله قدرت های بزرگ در امور مجموعه متفاوت است.

در نظام بین الملل، تنها قدرت های معدودی قادر به عمل در هر جای سیستم هستند و بسیاری از قدرت ها تنها برای پیرامون خود اهمیت قائل هستند. ابرقدرت ها و قدرت های منطقه ای دو انتهای طیف قدرت ها را تشکیل می دهند. در وسط این طیف، قدرت های بزرگ قرار دارند که از قدرت های منطقه ای قوی ترند؛ اما فاقد تمام ویژگی های ابرقدرت ها هستند. ابرقدرت ها و قدرت های بزرگ در سطح جهانی، تعریف کننده قطب بندی هستند و تمایز پوشش های امنیتی منطقه ای و جهانی، خط حایل میان آنها و قدرت های منطقه ای است (Buzan and Wæver, 2003: 18-31).

قدرت های منطقه ای، معرف قطب بندی هر مجموعه امنیتی منطقه ای هستند. توانایی قدرت های منطقه ای در سطح منطقه ای قابل توجه است، اما در سطح جهانی و در یک طیف گسترده، این توانایی چندان زیاد و قابل توجه نیست. قدرت های سطح بالا در صورتی به قدرت های منطقه ای واکنش نشان می دهند که نفوذ و قابلیت آنها در حد قابل توجهی مرتبط با فرایندهای امنیتی کردن در یک منطقه خاص باشد.

1. دلیل وقوع این امر می تواند تغییر عضویت در مجموعه امنیتی منطقه ای و محتمل تر از همه، متحول کردن ساختار بنیادین با روش های دیگر باشد که واضح ترین آن، تشکیل یک مجموعه امنیتی منطقه ای از ادغام دو مجموعه امنیتی منطقه ای دیگر است (بوزان، ویور، 1388: 64).

ممکن است قدرت‌های منطقه‌ای درگیر رقابت‌های قدرت در سطح جهانی شوند، در چنین شرایطی شاید قدرت‌های منطقه‌ای از نظر اهمیت آنها در موازنه قدرت در سطح جهانی مورد توجه قرار گیرند (Buzan and Wæver, 2003: 31-33).

میل به منطقه‌ای بودن و وابستگی متقابل امنیتی به شدت متأثر از قدرت واحدهای مورد نظر است. به عنوان مثال وسعت منافع ابرقدرت‌ها (در حال حاضر فقط آمریکا) و قابلیت‌های بی‌شمار به آنها امکان می‌دهد رقابت‌های خود را در کل کره زمین هدایت و تنظیم کنند. ابرقدرت در روابط امنیتی خود تا حد زیادی ورای منطق جغرافیا و نزدیکی عمل می‌کند، اما در مقابل آن، دولت‌های دیگری قرار دارند که قابلیت‌های محدود آنها، منافع امنیتی و فعالیت‌هایشان را تا حد زیادی به همسایگان نزدیک آنان محدود می‌کند. بر همین اساس قدرت بزرگ بودن، دولت‌ها را تشویق می‌کند الزامات منطقه‌ای را کنار بگذارند، حال آنکه قدرت‌های کوچک میل به تقویت آن دارند. معمولاً دولت‌های کوچک‌تر احساس می‌کنند در یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای به همسایگان خود گره زده شده‌اند، اما قدرت‌های بزرگ، معمولاً در مناطق هم‌جوار متعددی نفوذ می‌کنند و ابرقدرت‌ها نیز در کل کره زمین حضور دارند. البته دولت‌های محلی می‌توانند در برابر تهدیداتی که ناشی از قدرت‌های بزرگ دور دست است، امنیت خود را تأمین کنند، هرچند این به معنای شکل‌گیری وابستگی متقابل امنیتی نیست. آنچه الگوی فراگیر توزیع قدرت میان قدرت‌های جهانی را به پوشش‌های منطقه‌ای مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای پیوند می‌زند، سازکار نفوذ است. نفوذ زمانی است که قدرت‌های خارجی با دولت‌های واقع در یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای وارد صف‌بندی امنیتی می‌شوند. یک رقابت منطقه‌ای بومی، فرصت‌ها یا تقاضاهایی را برای نفوذ قدرت‌های بزرگ در منطقه فراهم می‌کند. منطق توازن قوا نیز با کارکرد طبیعی خود، رقبای محلی را به جلب کمک بیرونی فرامی‌خواند و بدین‌سان، الگوهای محلی رقابت به الگوهای رقابت جهانی پیوند می‌خورد. شکل استاندارد مجموعه امنیتی منطقه‌ای، الگویی از

رقابت، توازن قوا و ائتلاف میان قدرت‌های اصلی منطقه است که باید تأثیرات نفوذ قدرت‌های خارجی را هم به آن افزود. طبیعی است الگوهای منازعه، از عوامل بومی هر منطقه نشئت می‌گیرند و قدرت‌های خارجی حتی در صورت حضور گسترده معمولاً نمی‌توانند منطقه را بازتعریف، غیرامنیتی و مجدداً سازماندهی نمایند (Buzan and Wæver, 2003: 36-37).

مجموعه امنیتی منطقه‌ای خاورمیانه

با وجود تعریف‌های متعدد ارائه شده از خاورمیانه، مبنای تعریف نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای، وابستگی متقابل امنیتی است که پوشش دهنده منطقه‌ای گسترش یافته از مراکش تا ایران است و شامل دولت‌های عرب به‌علاوه ایران و فلسطین اشغالی می‌شود. قبرس، سودان و شاخ آفریقا جزو این منطقه نیستند و افغانستان حایل میان خاورمیانه و جنوب آسیا و ترکیه حایلی میان خاورمیانه و اروپاست. بر اساس آرای «بوزان» و «ویور» در نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای الگوهای دوستی، دشمنی در خاورمیانه پیچیده و چند بعدی است که در قالب سه زیرمجموعه شامات، خلیج فارس و مغرب قابل توضیح است که این پژوهش صرفاً از دو مفهوم زیرمجموعه شامات و خلیج فارس برای تحلیل داده‌ها بهره‌برداری خواهد نمود. اولین و اصلی‌ترین زیرمجموعه خاورمیانه در شامات متمرکز است که شامل اسرائیل (فلسطین اشغالی) و همسایگان عرب آن است. درگیری میان فلسطینی‌ها و اسرائیل نبردی محلی بود که باعث دشمنی اسرائیل و همسایگان چسبیده به آن و جهان عرب در حالت گسترده‌تر شد. این منازعه در مقیاس گسترده‌تر تا حدی متأثر از دشمنی میان اسرائیل و جهان اسلام و به طور اخص ایران پس از 1979 بوده و دارای ویژگی فراملی است. زیرمجموعه خلیج فارس پس از خروج بریتانیا از آن در سال 1971 شکل گرفت. در این زیرمجموعه رقابت سه‌گانه ایران، عراق و دولت‌های عرب خلیج فارس به رهبری

عربستان سعودی محور اصلی را تشکیل می‌دهد. همین‌طور در این زیرمجموعه، میان عربستان سعودی و یمن نیز رقابتی حاشیه‌ای در داخل یمن وجود دارد (Buzan and Wæver, 2003: 187- 191).

سطح جهانی، عملکرد قدرتمندی در خاورمیانه دارد، اما به دلیل پیچیدگی‌های متقاطع ائتلاف‌های داخلی در خاورمیانه، ترسیم الگویی آشکار از مداخله قدرت‌های بزرگ مشکل است. نظام دولتی در خاورمیانه تا حد زیادی محصول قدرت‌های استعماری منفور و ماحصل فروپاشی آگاهانه وحدت اعراب است، با وجود این ایالات متحده و روسیه آن چنان که تبلیغ می‌شود قادر به کنترل رفتار حامیان خود نیستند. هیچ یک از این دو بازیگر در کنترل مستمر پوشش‌های امنیتی منطقه‌ای یا داخلی خاورمیانه توفیق کسب نکرده‌اند، بنابراین به سختی می‌توان به الگوی روشنی از رابطه میان نفوذ ابرقدرت‌ها و پوشش‌های منطقه‌ای دست یافت. با وجود این، امریکا و روسیه به واسطه انتقال تسلیحات یا نیرو، سطح کلی قابلیت نظامی در منطقه را بالا بردند. آنها توزیع قدرت منطقه‌ای را آشکارا به نفع اسرائیل تغییر دادند، اما قادر به کنترل خاورمیانه نیستند و در شکل‌گیری پوشش‌های امنیتی- سیاسی قدرتمند منطقه‌ای نیز نقش حاشیه‌ای دارند. همچنین سطح بینا منطقه‌ای در خاورمیانه در صورت‌بندی کلی خوشه امنیتی، موقعیتی کاملاً حاشیه‌ای دارد. در کل پوشش‌های امنیتی منطقه‌ای خاورمیانه فوق‌العاده قوی هستند و به دلیل برخورداری از ریشه عمیق در ویژگی‌های تاریخی و سیاست منطقه، امریکا و روسیه از شکل دادن به یک الگوی منطقه‌ای مثل جنوب شرق آسیا در آن ناتوان بوده‌اند (Buzan and Wæver, 2003:200- 201).

سطوح منافع روسیه و ایالات متحده در پرونده سوریه

روابط روسیه و ایالات متحده در بخش‌های مبارزه با تروریسم، پایان دادن به مناقشات مسلحانه داخلی و انتقال قدرت سیاسی بر اساس طیفی از منافع قابل تعریف است. لذا برای کمک به درک بهتر یافته‌ها، این روابط را بر اساس انطباق

با چهار نوع از منافع تعریف شده در سیاست بین‌الملل تحلیل خواهیم کرد (قوام، 1388: 131-130).

منافع موازی	طرفین درصدد تحصیل منافع از طریق همکاری یا عدم همکاری با دیگران هستند، اما این روند به بروز تعارض میان آنها نمی‌انجامد.
منافع متعارض	تحصیل این نوع از منافع با مناقشه و ستیز همراه است و چنانچه عوامل برهم زننده تعادل سیستم مرتفع نشوند، ممکن است کار به مواجهه مستقیم نظامی کشیده شود.
منافع مشترک	این نوع از منافع به تنهایی توسط یک دولت تأمین نمی‌شوند و تحقق آنها صرفاً از طریق همکاری و برقراری اتحادها با سایر واحدهای سیاسی امکان‌پذیر است.
منافع اختلاف‌زا	در این حالت هر یک از دولت‌ها درصدد کسب مناطق نفوذ برای خود هستند، اما عمق منافع آنان از حالت متعارض کمتر است.

«باراک اوباما»، رئیس‌جمهور وقت ایالات متحده روز دهم سپتامبر 2014 از تشکیل یک ائتلاف بین‌المللی با هدف نابودی کامل داعش به عنوان بخش ثابت استراتژی مبارزه با تروریسم خبر داد و «جان کری»، وزیر امور خارجه وقت امریکا روز سوم دسامبر 2014 در خلال نشست «ناتو» که در «بروکسل» برگزار شده بود، پنج محور اصلی برای تلاش‌های این ائتلاف تعریف کرد:

1. حمایت نظامی از شرکا؛
2. کند کردن روند پیوستن جنگجویان خارجی؛
3. توقف تأمین بودجه داعش؛
4. ارسال فوری کمک‌های انسان‌دوستانه به منطقه؛
5. معرفی ماهیت واقعی داعش (U.S Department of state (A): 2014).

بدین ترتیب، ائتلاف بین‌المللی با نام «عملیات راه‌حل اصلی»¹ به فرماندهی ایالات متحده، ضمن تشکیل ائتلاف عملیات در بغداد و اربیل، عملیات نظامی مستقیم علیه مواضع داعش در عراق و سوریه را آغاز کرد. مفهوم «شریک نظامی» در عراق و سوریه، برای ائتلاف بین‌المللی دارای ماهیت متفاوتی بود. اعلامیه 30 ژوئن 2012 ژنو، حل بحران سوریه را معطوف به انتقال «قدرت و رهبری

1. Operation Inherent Resolve

سیاسی» اعلام کرده بود و طی سال‌های 2012 تا 2015 مبنای صدور 13 قطعنامه در شورای امنیت سازمان ملل متحد قرار گرفت که تمامی آنها ناظر به انتقال «قدرت و رهبری سیاسی» در سوریه بودند (Resolution 2254, 2015: 1-4).

دولت آمریکا با استناد به این روند حقوقی بر لزوم تغییر رژیم سیاسی در سوریه و عدم مشارکت «بشار اسد»، در آینده سیاسی این کشور پافشاری داشت و وزارت خزانه‌داری ایالات متحده نیز تمامی شاخه‌های ارتش و دواير اطلاعات مرتبط با آن را بر اساس فرامین اجرایی 13582 و 13572 به دلیل مشارکت در استفاده از سلاح شیمیایی علیه مردم در فهرست تحریم قرار داده بود (OPCW-UN: 2017).

بنابراین ائتلاف بین‌المللی و ایالات متحده در سازکار «حمایت نظامی از شرکا»، با کنار گذاشتن دولت مرکزی سوریه از برنامه نابودی مرکز ثقل فیزیکی داعش در این کشور، بر استفاده از ظرفیت نیروهای محلی متمرکز شدند (U.S Central Command (A): 2016). به دنبال این روند، روسیه نیز از روز 15 ژوئن 2015 تحویل تسلیحات سنگین به ارتش سوریه را آغاز کرد و از روز 4 سپتامبر 2015 ترابری نظامی در فرودگاه «باسل اسد» در بندر لاذقیه را به طور فزاینده‌ای افزایش داد. «ولادیمیر پوتین»، روز 15 سپتامبر 2015، در نشست سازمان پیمان امنیت جمعی (سی.اس.تی.او) در شهر دوشنبه، پایتخت تاجیکستان برنامه روسیه در سوریه را اعلام کرد. او با اشاره به افزایش نفوذ دولت موسوم به اسلامی در افغانستان، عراق و سوریه و تهدید این سازمان برای مکه، مدینه، اروپا و روسیه بر لزوم تشکیل یک نیروی مشترک علیه این تهدید تأکید کرد. پوتین از طرح روسیه برای تشکیل یک ائتلاف علیه تروریسم در عراق و سوریه خبر داد و برخلاف آمریکا بر حمایت از دولت سوریه در روند مبارزه با تروریسم تأکید و از سایر کشورها برای مبارزه با تروریسم در چارچوب این ائتلاف دعوت کرد (President of Russia (A): 2015).

بدین ترتیب روسیه از 30 سپتامبر 2015، با آغاز عملیات‌های هوایی روزانه به

طور رسمی وارد جبهه نبرد سوریه شد که بلافاصله با واکنش شدید ایالات متحده آمریکا روبرو شد. «جان کری»، وزیر وقت امور خارجه آمریکا ساعاتی پس از آغاز اولین عملیات هوایی روسیه، طی سخنرانی در سازمان ملل متحد که سرگئی لاوروف، وزیر امورخارجه روسیه نیز شاهد آن بود، گفت: «روسیه با توجه به عملیات هوایی روز چهارشنبه برای دفاع از دولت بشار اسد اقدام کرده است نه نابودی داعش» (Washington times: 2015). «پیتروکوک»، سخنگوی وزارت دفاع آمریکا نیز روز اول اکتبر 2015 اعلام کرد که از طریق ویدئو کنفرانس به مقامات روسی هشدار داده‌اند که حملات آنها باید بر داعش متمرکز باشد (U.S Department of Defence (A): 2015).

باراک اوباما، رئیس‌جمهوری آمریکا نیز عصر جمعه دوم اکتبر 2015 در یک کنفرانس خبری مشارکت نظامی روسیه در سوریه را شکل آشکار حمایت از بشار اسد خواند و در این رابطه گفت:

«من به آقای پوتین گفتم در صورتی که اگر او حاضر به میانجی‌گری با شرکای خود آقای اسد و ایران برای یک انتقال سیاسی باشد، حاضر به کار با او هستم. ما می‌توانیم بقیه جامعه جهانی را نیز وارد روند میانجی‌گری کنیم. اما یک راه‌حل صرفاً نظامی، به معنی تلاش فاقد کارایی روسیه و ایران برای سر پا نگاه داشتن اسد و ساکت کردن مردم است که آنها را به سمت یک باتلاق هدایت خواهد کرد. من به پوتین گفتم تمام دنیا در نابودی داعش منافع مشترکی دارند؛ اما صرف‌نظر از آنچه آقای پوتین می‌گوید، او تفاوتی بین داعش و معارضین معتدل سنی که می‌خواهند اسد برود، قائل نیست. از نظر آنها (روسیه و سوریه)، آنها تروریست هستند و این یک فاجعه و مردود است» (U.S Department of Defence (B): 2015).

جان کری، سخنگوی دولت آمریکا روز 8 اکتبر 2015 ادعا کرد که 90 درصد حملات روسیه داعش را هدف قرار نداده است (Independent: 2015). شورای روابط خارجی آمریکا نیز روز 4 نوامبر 2015، 85 تا 90 درصد حملات نیروی

هوایی روسیه را متوجه معارضین معتدل سوری ارزیابی کرد (Voanews: 2015).

تنش‌زدایی حول منافع مشترک

ایالات متحده و روسیه به‌رغم گفتمان مشترک حول منافع مشترکِ مبارزه با تروریسم، منافع اختلاف‌زایی پیرامون «بشار اسد» داشتند، اما آمریکا به سرعت حضور روسیه در سوریه را به عنوان یک واقعیت پذیرفت و طرفین تنش‌زدایی از روابط خود، حول منافع مشترک در دو حوزه نظامی و سیاسی را از روز 10 اکتبر 2015 به طور عملیاتی آغاز کردند. در این روز، وزارت دفاع روسیه از امضای سند مشترک با نیروهای ائتلاف به منظور جلوگیری از تصادف هوایی در سوریه خبر داد. همچنین روز 14 اکتبر 2015، وزارت دفاع روسیه و آمریکا در یک ویدئو کنفرانس، شروط پرواز امن دو طرفه در آسمان سوریه را تعیین کردند (Ministry of Defence of the Russian Federation (A&B): 2015).

براساس اعلام سرهنگ «اندری کارتوپلو»، رئیس ستاد عملیات اصلی وابسته به ستاد کل نیروهای مسلح روسیه، رأس ساعت 11 قبل از ظهر روز سوم نوامبر 2015، نیروی هوایی روسیه و ایالات متحده تمرین مشترک در آسمان سوریه را با موضوع هشدار، سازماندهی، عمل متقابل، تبادل اطلاعات بین مراکز کنترل و ستادهای گروه‌های عملیات در پایگاه حمیم در لاذقیه سوریه و مرکز استراتژیک عملیات هوایی آمریکا در قطر آغاز و دو طرف اطلاع‌رسانی متقابل در مورد عملیات‌های نظامی خطرناک در آسمان سوریه را تمرین کردند. بر همین اساس، کارکنان نیروی هوایی روسیه و ائتلاف یک فاصله جغرافیایی را حداقل به مسافت 3 مایل از محیط عملیاتی هم تعریف کردند تا در فضای ایجاد شده به تبادل اطلاعات به زبان روسی و انگلیسی بپردازند. بعد از بازگشت بمب‌افکن‌های روسیه و ایالات متحده به پایگاه حمیم و قطر، دو طرف به مرور اطلاعات مبادله شده در کانال ارتباطی برقرار شده مبادرت کردند (Ibid (C): 2015).

آمریکا و روسیه حول توافقات نظامی اولیه نه در دوره تصدی اوپاما و نه دوره

ترامپ در سوریه وارد تعارض با یکدیگر نشدند.¹ تنش‌زدایی روابط بین طرفین، با حرکت به سمت هنجارهای مشترک در روند سیاسی ادامه یافت. روسیه و آمریکا محور تصمیم‌گیری نشست وین (1) بودند که در روز 30 اکتبر 2015 برای حل بحران سوریه تشکیل شده بود. بر اساس بند 7 از بیانیه این نشست، شرکت‌کنندگان درباره تشکیل دولت انتقالی بر مبنای اعلامیه 2012 ژنو و قطعنامه شماره 2118 شورای امنیت سازمان ملل متحد به توافق رسیدند. بعد از اجلاس وین (1)، لاوروف، در یک کنفرانس خبری مشترک با جان کری از توافق با آمریکا برای ایجاد یک مکانیسم رزم مشترک خبر داد و اظهار امیدواری کرد که هر دو طرف در همان روز، یک فهرست (مشترک) از سازمان‌های تروریستی تهیه و طی دو هفته بعد به یک توافق آتش‌بس دست پیدا کنند (U.S Department of state (B): 2015).

البته اختلاف روسیه و آمریکا درباره عدم مشارکت بشار اسد در دولت انتقالی همچنان به قوت خود باقی ماند. به عنوان مثال، روسیه در روز 11 نوامبر 2015 و در آستانه برگزاری نشست وین (2) یک طرح 8 ماده‌ای برای برقراری صلح در سوریه ارائه داد که به علت عدم اشاره به نقش بشار اسد در دوره انتقالی و نامزدی وی در انتخابات ریاست جمهوری با مخالفت آمریکا مواجه شد (Global research: 2015).

با وجود این روسیه و آمریکا همچنان به تشریح مساعی حول منافع مشترک در اجلاس وین (2) ادامه دادند. «جان کری» در کنفرانس خبری مشترک با لاوروف،² از باور مشترک برای برقراری آتش‌بس و توافق برای آغاز یک فرایند

1. به عنوان مثال بعد از سقوط سوخوی نیروی هوایی روسیه توسط پدافند موشکی ترکیه، ایالات متحده ضمن اعلام براهت از مداخله در رخداد، تنش‌زدایی از روابط طرفین را نیز در دستور کار قرار داد. سخنگوی ائتلاف، روز 24 نوامبر 2015 در کنفرانس خبری که بعد از سقوط سوخوی 24 روسی برگزار شد، ضمن اعلام اصل خبر درباره آن گفت: «هیچ نیرو و هواپیمایی از ایالات متحده آمریکا در منطقه حضور نداشت. این صرفاً اقدام بین روسیه و ترکیه بود. این مسئله‌ای نیست که نیروهای ائتلاف در آن دخالت کنند (U.S Department of Defence (C): 2015). پیتز کوک، سخنگوی رسمی پنتاگون نیز ضمن حمایت از حق دفاع ترکیه از آسمان و حاکمیت خود تأکید کرد که نیروهای نظامی ایالات متحده آمریکا در درگیری بعد از عبور هواپیمای روسی از مرز ترکیه مشارکتی نداشته‌اند (Ibid (D): 2015). اوپاما نیز طرفین را به تنش‌زدایی دعوت و گفت‌وگو با پوتین برای حل مسئله را آغاز کرد (U.S Department of state (A): 2015).

2. در این کنفرانس خبری، کری سخنگوی اصلی بود و لاوروف سخنان وی را تأیید کرد.

سیاسی موازی بر اساس بیانیه ژنو 2012 سخن گفت و اظهار امیدواری کرد که این فرایند از روز اول ژانویه 2016 آغاز شود. وزیر خارجه آمریکا از یک هدف‌گذاری شش ماهه برای دستیابی به این فرایند یاد کرد که هدف آن ایجاد یک دولت فراگیر معتبر غیر مذهبی (سکولار) و تنظیم یک برنامه زمانی برای تدوین قانون اساسی جدید و تعیین شرایط رأی‌گیری و نامزدهای انتخابات بود. جان کری همچنین از توافق جمعی در وین (2) برای برگزاری یک انتخابات آزاد و عادلانه برای رأی دادن به قانون اساسی جدید ظرف مدت 18 ماه خبر داد که تحت نظارت سازمان ملل متحد برگزار خواهد شد و در برگیرنده تمام سوری‌های واجد شرایط رأی‌گیری در خارج کشور خواهد بود. وزیر خارجه ایالات متحده آمریکا، همچنین به دنبال توافق جمعی بر سر برقراری یک آتش‌بس زودرس بین حکومت مرکزی و معارضین سوری تحت نظر سازمان ملل متحد بود که داعش و جبهه‌النصره، شامل آن نخواهند بود. جان کری از توافق جمعی بر سر این مسئله خبر داد که هر کشوری که به‌واسطه ارائه تدارکات در میدان، در حال حمایت است و از نفوذ برخوردار است، باید گروه‌های مرتبط با خود را ملزم به اجرای آتش‌بس نماید (U.S Department of state (C): 2015).

اختلافات و همکاری پیرامون منافع مشترک

روز 22 فوریه 2016، ساعت 22:51 دقیقه به وقت کرمین، پایگاه اطلاع‌رسانی ریاست‌جمهوری روسیه با صدور بیانیه‌ای از سوی ولادیمیر پوتین از توافق بین وی و اوباما درباره طرح ابتکاری روسیه خبر داد. پوتین در این بیانیه، روسیه و آمریکا را «رؤسای مشترک» گروه بین‌المللی حمایت از سوریه¹ قلمداد کرد و از توافق طرفین درباره قطع مخاصمات مسلحانه در سوریه سخن گفت که طرح آن به‌واسطه کار فشرده کارشناسان روسیه و آمریکا تهیه شده بود. پوتین ضمن اشاره به چند دور مذاکره طرفین در پشت درهای بسته از دستیابی به توافق ترک

مخاصمه از ساعت ... روز 27 فوریه 2016 به وقت دمشق به عنوان یک نتیجه مهم و خاص یاد کرد. پوتین سپس به ذکر خلاصه بیانیه مشترکی پرداخت که ساعاتی پس از آن منتشر شد. اظهارات پوتین درباره توافق «رؤسای مشترک» گروه بین‌المللی حمایت از سوریه از پنج محور برخوردار بود:

1. تمام طرفین درگیر در سوریه باید تعهد خود به ترک مخاصمه را به فدراسیون روسیه و شریک آمریکایی نشان دهند. نیروهای مشترک روسیه و آمریکا محدوده‌های مشخصی را که گروه‌های معارض سوریه در آن فعال هستند، مشخص خواهند نمود.

2. هیچ عملیات نظامی علیه گروه‌های مشخص شده توسط نیروهای ارتش جمهوری عربی سوریه، روسیه و نیروهای ائتلاف انجام نخواهد شد و در مرحله اول، معارضین همه عملیات‌های نظامی خود علیه نیروهای مسلح جمهوری عربی سوریه و حامیان آن را متوقف خواهند کرد.

3. داعش، جبهه‌النصره و سایر گروه‌هایی که توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد در فهرست سازمان‌های تروریستی قرار گرفته‌اند، مشمول ترک مخاصمه نخواهند بود و حملات هوایی علیه آنان ادامه خواهد یافت.

4. روسیه و ایالات متحده آمریکا به عنوان رؤسای مشترک گروه بین‌المللی حمایت از سوریه، سازکارهای آغاز مؤثر تشویق و نظارت بر اجرای آتش بس توسط دولت سوریه و معارضین مسلح را فراهم می‌کنند. برای دستیابی به این هدف یک خط ارتباطی ویژه و اگر لازم باشد یک گروه کاری مشترک برای مبادله اطلاعات راه‌اندازی خواهیم کرد.

5. روسیه کار با دمشق و رهبری گروه‌های مشروع را آغاز خواهد کرد و ایالات متحده نیز همین ملاحظه را در قبال شرکای خود و گروه‌هایی که از آنان حمایت می‌کند، به خرج می‌دهد (President of Russia (B): 2015).

ساعاتی بعد از انتشار بیانیه رئیس‌جمهور روسیه، دولت آمریکا متن بیانیه مشترک

آمریکا و روسیه را منتشر کرد که علاوه بر نکات مورد اشاره پوتین، به نکته مهم دیگری درباره توافق طرفین پیرامون انتقال قدرت سیاسی در سوریه اشاره کرده بود. بر این اساس، روسیه و ایالات متحده با استناد به بیانیه 11 فوریه 2016، گروه بین‌المللی حمایت از روسیه در مونیخ، قطعنامه 2254 شورای امنیت سازمان ملل متحد، بیانیه 2015 وین و بیانیه 2012 ژنو، متعهد به فراهم کردن شرایط فرایند انتقال موفقیت‌آمیز رهبری سیاسی سوریه¹ شده بودند (U.S Embassy in Syria (A): 2016). با وجود ترتیبات توافق آمریکا و روسیه، ایالات متحده به دلایل اختلاط جغرافیایی جبهه‌النصره (شاخه القاعده در سوریه) با مناطق حضور معارضین سوری از حمله به مواضع القاعده در سوریه اجتناب داشت. ژنرال «سرگی رودسکوی»، فرمانده ستاد کل نیروهای مسلح روسیه روز 27 می 2016، بر این نکته تأکید کرد که با وجود درخواست روسیه از آمریکا برای کار با گروه‌های «میان‌رو» به منظور جداسازی قلمرو خود از «جبهه‌النصره»، عملاً چنین اتفاقی رخ نداد و آمریکا از روسیه می‌خواهد مناطق حضور مختلط این گروه‌ها را هدف قرار ندهد. فرمانده ستاد کل نیروهای مسلح روسیه بر این نکته تأکید کرد که چنین مسامحه‌ای باعث شده فرایند مبارزه با «جبهه‌النصره» عملاً ناکارآمد بماند (Ministry of Defence of the Russian Federation (A): 2016).

«جان‌کری» روز 15 جولای 2016 برای توضیح درباره این چالش، در کنفرانس خبری مشترک با لاوروف به همکاری معارضین سوری با «جبهه‌النصره» در نبرد با رژیم سوریه اشاره و ضمن اذعان به اینکه رویارویی «جبهه‌النصره» با حکومت اسد یک عذر برای چشم پوشی از تروریستی بودن این گروه نیست بر لزوم چاره‌اندیشی در این رابطه تأکید کرد (U.S Department of state (A): 2016).

بنابراین طرفین در راستای رفع اختلاف پیرامون القاعده، از 15 جولای 2016،

همکاری در اتاق عملیات مشترک اردن برای شناسایی نیروهای مؤثر این سازمان را آغاز کردند. این همکاری بر پایه یک سند 8 صفحه‌ای بود که محور حقوقی آن، قطعنامه 2254 شورای امنیت بود و دو طرف در خلال آن به تصریح درباره همکاری‌های نزدیک فنی، اطلاعاتی، لجستیکی و عملیاتی پرداخته و بر مشارکت «رهبران ملی» برای نصب سیستم‌های تبادل اطلاعات با هدف حمله دقیق به جبهه‌النصره تأکید کرده بودند

(Terms of Reference for the Joint Implementation Group, 2016:1-8).

با وجود توافق بین طرفین، به دلیل پیچیدگی‌های میدان نبرد، بمباران مناطق مختلط عملاً ادامه یافت و در نهایت روسیه و آمریکا برای غلبه بر تضاد موجود روز نهم سپتامبر 2016 در ژنو سوئیس، توافق جدیدی را برای اعمال آتش‌بس در سوریه اعلام کردند. جان کری و سرگی لاوروف، وزرای خارجه آمریکا و روسیه دوباره در یک کنفرانس خبری مشترک شرکت کردند و طبق روال گذشته، وزیر امور خارجه ایالات متحده به عنوان اولین سخنران کنفرانس پشت تریبون قرار گرفت. جان کری وظیفه اعلام متن توافق را عهده‌دار شد و آن را در قالب سه گام تشریح کرد:

«اول؛ ما توافق کردیم گام‌هایی برداریم که رژیم به جایی برسد که دیگر قادر به انجام پروازهای رزمی در مناطق حضور معارضین که ما توافق خیلی صریح و واقعی در مورد آن می‌کنیم، نباشد. این ترتیبات، زمانی کاملاً مؤثر خواهد بود که رژیم از انجام بسیاری از کارهایی که در گذشته قادر به انجام دادن آن بود، ناتوان شود. همان کارهایی که با ادعای تعقیب جبهه‌النصره و حمله به آن انجام می‌شود، اما معارضین معتدل را هدف قرار می‌دهد و پوششی برای حمله به معارضین مشروع با ادعای تعقیب جبهه‌النصره است... دوم، ایالات متحده و روسیه روی گام‌هایی توافق کرده‌اند تا بر اساس آن در یک دوره مشخص به سمت کاهش خشونت پیش بروند و بعد از این دوره مشخص، ما با یکدیگر کار خواهیم کرد. فراهم کردن شرایط کاهش

خشونت در یک دوره زمانی، شرایطی را فراهم می‌کند که ما در آن برای توسعه حملات نظامی به جبهه‌النصره با یکدیگر همکاری کنیم. حالا من می‌خواهم چیزهایی را درباره این موضوع روشن کنم: تعقیب جبهه‌النصره قابل واگذاری به هر کسی نیست. این عمیقاً در رده منافع ایالات متحده آمریکا محسوب می‌شود که القاعده و متحدانش در سوریه را هدف قرار دهد که جبهه‌النصره است... سوم؛ قبل از این که به سمت برداشتن گام‌های احصا شده حرکت کنیم، نیازمند پیروی از 7 روز ترک مخاصمه هستیم تا مردم سوریه و معارضین را متقاعد کنیم عملکرد رژیم و حامیانش با چیزهایی که ما روی کاغذ می‌نویسیم همخوانی دارد... آن‌گاه کارشناسان ایالات متحده و روسیه برای نابود کردن داعش و جبهه‌النصره با یکدیگر همکاری خواهند کرد...» (U.S Department of state (B): 2016).

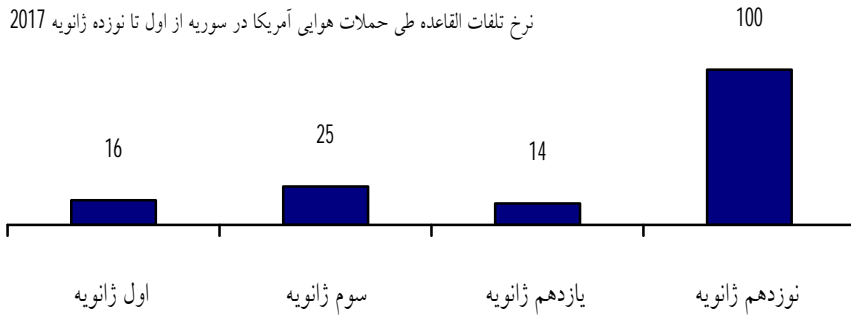
توافق روز نهم سپتامبر 2016 بین روسیه و آمریکا شامل پنج سند بود و قرار بود ترتیبات اجرای آن با دو آتش‌بس 48 ساعته آغاز و سپس آتش‌بس 7 روزه ادامه یابد. لاوروف پیرامون این توافق در تشریح نقش بازدارنده روسیه در مقابل نیروی هوایی سوریه گفته بود:

«ما و ایالات متحده متعهد شده‌ایم که بر اساس جایگاه‌مان، همه چیز را به بهترین نحو انجام دهیم و طرف‌های دیگر را مجبور به پیروی از ترتیبات اسناد خود کنیم. من می‌گویم که دولت سوریه توسط ما از این ترتیبات آگاه شده و آماده اجرای کامل آنهاست» (Ibid).

با وجود توافق روسیه و آمریکا، روز 12 سپتامبر 2016، یک حمله هوایی ناشناس به کاروان کمک‌های بشردوستانه سازمان ملل در حومه حلب، همه چیز را دوباره معلق ساخت. هیچ یک از بازیگران مسئولیت این حمله را برعهده نگرفتند و در یک فرایند پیچیده، روسیه و آمریکا با استناد به شواهد و مدارک موجود به شکل متقابل یکدیگر، دولت سوریه و القاعده را متهم به انجام این حمله کردند. این وضعیت روز 17 سپتامبر 2017 با حمله نیروی هوایی ائتلاف به مواضع ارتش سوریه در فرودگاه

دیرالزور وخیم تر شد و در نهایت بعد از یک هفته تنش بین طرفین، طرح آتش بس دوم نیز عملاً با شکست روبرو شد (Sky News: 2016).

با وجود این، وضعیت روسیه به طور جداگانه در همکاری با ترکیه اجرای طرح آتش بس دیگری را از روز 29 دسامبر 2016 در پیش گرفت، اما به همکاری خود با آمریکا حول توافق 15 جولای 2016 نیز ادامه داد که پیرامون عملکرد مشترک برای ضربه به القاعده بود. نتیجه همکاری آمریکا و روسیه، قتل 155 نفر از فرماندهان و نیروهای تأثیرگذار القاعده در استان ادلب طی عملیات‌های پرحجم و دقیق پنتاگون بود. این سلسله عملیات‌ها از روز اول تا نوزدهم ژانویه 2017، بعد از شش ماه کار اطلاعاتی منسجم بین روسیه، آمریکا، دولت‌های ذی‌نفع و معارضین سوری انجام شد که بر کسب اطلاعات تلفن همراه و ردیابی نیروهای القاعده از طریق آن متمرکز بود.¹

(آزاد (الف)، 1395، 12)

همکاری حول امنیت اسرائیل

شواهد عینی حکایت از آن دارند که ماهیت روابط روسیه و ایالات متحده در سوریه طی دوره تصدی اوباما بر ریاست دولت، تفاوتی با دوره تصدی ترامپ بر این جایگاه نداشته است. بر این اساس باید گفت روابط روسیه و آمریکا در دوره

1. القاعده از روز 19 ژانویه 2017، طی چهار موج، حمله به مواضع گروه‌های معارض سوری در ادلب و غرب حلب و امنیتی‌سازی شرایط این استان قادر به کنترل روند حملات شد، این حملات تا ماه مارس به 2 مورد کاهش یافت و بعد از آن متوقف شد.

ترامپ نیز بر بستری از منافع اختلاف‌زا و مشترک شکل گرفته و دو طرف برای جلوگیری از ورود به تنش و تعارض تلاش کرده‌اند. بعد از اعلام شکست طرح ترامپ برای ایجاد مناطق امن در سوریه،¹ سخنگوی کاخ سفید، روز 31 مارس 2017، به موضوع جدیدی تحت عنوان «مناطق کاهش تنش»² اشاره و این طرح را چنین توصیف کرده بود:

«موضوعی که ما می‌خواهیم درباره آن صحبت کنیم، چیزی جدا از مناطق امن و درباره مناطق کاهش تنش موقت است. این بخشی از گفت‌وگو با اردن و دیگرانی است که در جنگ سوریه درگیر هستند» (The White House (A): 2017).

این طرح دقیقاً یک روز بعد از اعلام تشکیل تیپ آزادی جولان توسط گروه عراقی «جنبش نجباء» اعلام شد که به دنبال آن اسرائیل به واسطه به‌کارگیری دستور کار نظامی و سیاسی چند وجهی، یک دوره از تنش و تعارض را آغاز کرد، بود. اسرائیل به این فرایند فشرده نظامی و دیپلماتیک تا روز نهم آوریل 2017، به واسطه اعلام ارائه طرح مناطق حایل توسط «تتانیاهو» ادامه داد. نخست‌وزیر اسرائیل مدعی بود که او با پوتین، ترامپ و سایر دولت‌مردان در منطقه، لابی را برای ایجاد یک «منطقه حایل» بین اردن، سوریه و اسرائیل به منظور جلوگیری از نفوذ ایران و گروه‌های تحت حمایتش نظیر حزب‌الله به مرزهای جولان آغاز کرده که توسط نیروهای ثالث برای تأمین امنیت رژیم صهیونیستی محافظت می‌شوند (Haaretz: 2016).

در ادامه این روند تیلرسون، وزیر خارجه آمریکا روز نهم آوریل 2017

1. ترامپ روز 25 ژانویه 2017، از قصد خود برای ایجاد مناطق امن در سوریه برای مردم خبر داده و اعلام کرده بود که به وزارت خارجه و دفاع، 90 روز برای آماده کردن طرح آن مأموریت داده است. (Reuters, 2017). با وجود این، ژنرال «مک‌مستر»، مشاور امنیت ملی جدید دولت آمریکا روز 12 آوریل 2017 در کنفرانس خبری کاخ سفید در پاسخ به سؤالی که درباره وضعیت اجرایی طرح ایجاد مناطق امن و محدوده جغرافیایی آن می‌پرسید حتی در بیان محدوده‌های جغرافیایی نیز دچار اشتباه شد و در نهایت طرح ایجاد مناطق امن را شکست خورده خواند (The White House (B): 2017).

2. de-escalation areas

خواستار همکاری روس‌ها در اجرای آتش‌بس و طرح ایجاد مناطق باثبات در سوریه شد و در این رابطه گفت:

«ما امیدواریم روسیه در چارچوب گفت‌وگوهایی که در آستانه به راه انداخته و در نهایت ژنو، نقشی سازنده برای برقراری آتش‌بس بازی کند. من بر این باورم که اگر ما به آتش‌بس و مناطق با ثباتی در سوریه دست یابیم، این امیدواری وجود خواهد داشت به وضعیتی دست پیدا کنیم که برای یک فرایند سیاسی مهم است» (U.S Department of state (A): 2017).

روز دوم می 2017، ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه طی تماس تلفنی با ترامپ، رئیس‌جمهور آمریکا به تبادل نظر درباره طرح مناطق کاهش تنش پرداختند (The White House (C): 2017). این طرح طی روزهای سوم و چهارم می 2017، با عنوان مناطق چهارگانه کاهش تنش در دستور دور چهارم مذاکرات آتش‌بس در آستانه قرار گرفت و در نهایت تبدیل به یک یادداشت با ضمانت اجرایی روسیه، ترکیه و ایران شد. وزارت خارجه آمریکا یک روز بعد از امضای آن، با صدور بیانیه‌ای ضمن ابراز نگرانی درباره آنچه تداوم نقش مخرب ایران به عنوان ضامن آتش‌بس خوانده بود با توافق ایجاد مناطق چهارگانه کاهش تنش در سوریه موافقت و از آن حمایت کرد (U.S Department of state (B): 2017).

سرگی لاوروف، وزیر امور خارجه روسیه 10 می 2017 به آمریکا سفر کرد و در واشینگتن با رئیس‌جمهور و وزیر امور خارجه ایالات متحده، درباره مناطق کاهش تنش دیدار و گفت‌وگو کرد. او طی یک کنفرانس خبری درباره جزئیات گفت‌وگوی خود با مسئولین دولت آمریکا درباره مناطق کاهش تنش تصریح کرد که ایده ایجاد مناطق کاهش تنش در گفت‌وگوی تلفنی ترامپ با پوتین رد و بدل شده و سپس تیلرسون در سفر به مسکو، جزئیات آن را با دولت روسیه به اشتراک گذاشته است. لاوروف همچنین درباره نقش ابتکاری آمریکا در اجرای این طرح چنین توضیح داد:

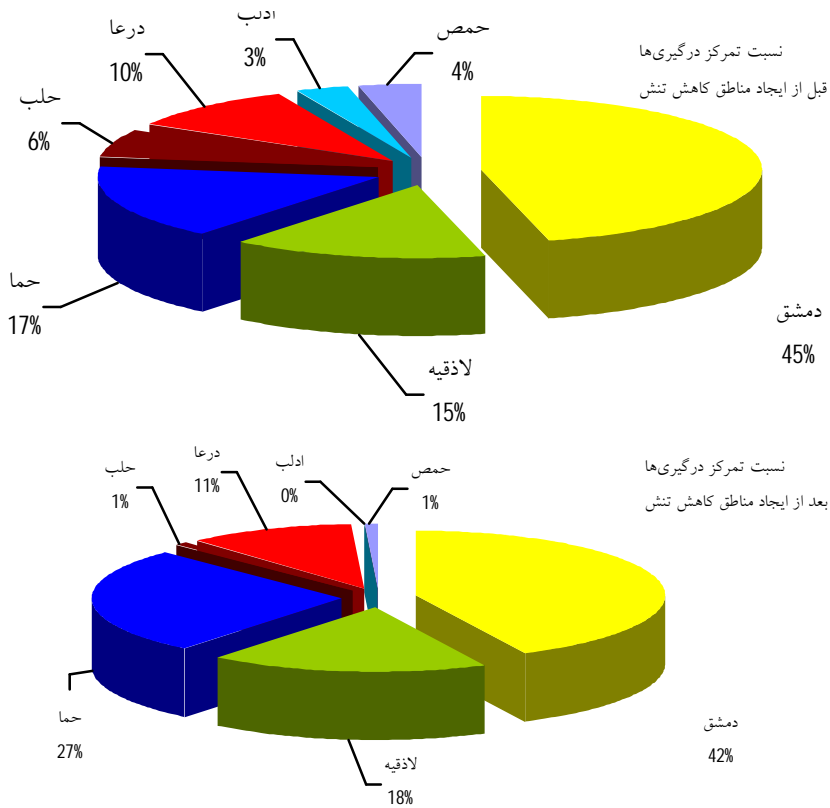
«در حال حاضر، مناطق کاهش تنش بر اساس شاخص‌های جغرافیایی شکل گرفته است. توافق امضا شده در آستانه به واسطه منع طرف‌های ذی‌نفع، کمربند اطراف مناطق کاهش تنش را ایمن نگاه خواهد داشت. این به نفع ماست که ایالات متحده تعهد فعال‌تری را در این زمینه‌ها متقبل شود. ما فکر می‌کنیم این به نفع آمریکا هم است. حداقل درباره مناطق کاهش تنش در جنوب این چنین است. ما با این فرض پیش می‌رویم که آمریکا یک نقش ابتکاری در این فرایند بازی خواهد کرد و امیدواریم آمریکا در راستای حمایت از رژیم آتش‌بس در دیگر مناطقی که با مشکلاتی روبرو هستند، سهم خود را در مسائل امنیتی و بشردوستانه ادا کند»

(The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (A): 2017).

علاوه بر گفتارها دلایلی وجود دارد که نشان می‌دهد قرار گرفتن منطقه «قنطره» میان چهار محدوده جغرافیایی طرح کاهش تنش، یک اقدام مشترک توسط ایالات متحده و روسیه برای تأمین امنیت اسرائیل در منطقه جولان اشغالی بوده است. توجه به این آمار رسمی و مشترک توسط دو وزارت دفاع روسیه و ترکیه درباره نقض آتش‌بس طرف‌های درگیر در سوریه¹ حکایت از این دارد که روسیه و ترکیه در بولتن‌های مشترک خود طی روزهای قبل و بعد از اجرای طرح مناطق کاهش تنش هیچ درگیری را ثبت نکرده بودند. به عبارت بهتر، اجرای طرح مناطق کاهش تنش در قنطره این طور قابل تفسیر بود که روسیه و آمریکا بر اساس پیشنهاد نتانیاها، در حال اجرای ترتیبات ایجاد یک منطقه حایل پیرامون مرزهای شمالی رژیم صهیونیستی هستند² (آزاد (ب)، 1396، 38).

1. وزارت دفاع روسیه به دنبال توافق آتش‌بس با گروه‌های هفت‌گانه از معارضین مسلح در روز (29 دسامبر 2016)، از روز سوم ژانویه 2017، طی یک اقدام مشترک با وزارت دفاع ترکیه به اعلام نقض آتش‌بس در سوریه پرداخت.

2. ژنرال «سرگی رودسکوی» فرمانده بخش عملیات اصلی روسیه، روز 5 می 2017 ضمن ارائه گزارش، مشخصات مناطق کاهش تنش اعلام کرد که در مرزهای تعیین شده اطراف این مناطق، نیروهایی از سه کشور روسیه، ترکیه و ایران به همراه سایر کشورهای ضامن توافق آستانه مستقر خواهند شد و از درگیری میان نیروهای معارضین و ارتش سوریه جلوگیری خواهند کرد.

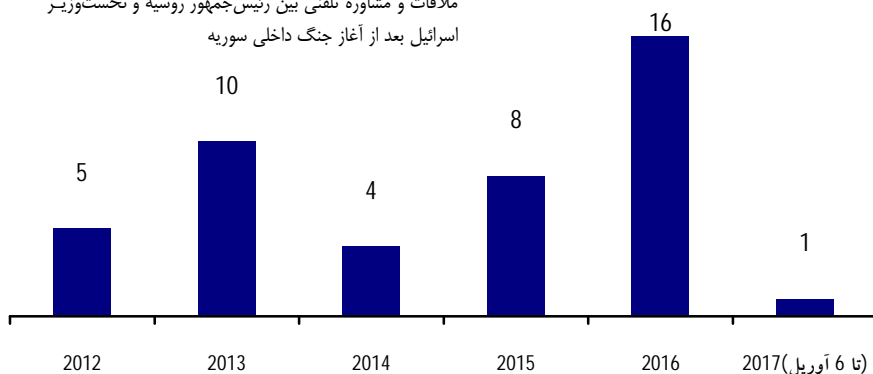

(آزاد(ب)، 1396، 38)

درک منافع مشترک میان روسیه و ایالات متحده حول امنیت اسرائیل دشوار نیست. روابط روسیه و رژیم صهیونیستی به دلایل متعددی از سطح نزدیک به استراتژیک برخوردار است و در عین حال سطح استراتژیک روابط آمریکا و اسرائیل نیز نیاز به توضیح ندارد. رژیم صهیونیستی و روسیه به خصوص بعد از آغاز جنگ داخلی سوریه، روابط خود را به طور مستمر و در سطوح بالایی حفظ کرده‌اند. نمودار ملاقات و مشورت‌های تلفنی بین نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی و رئیس‌جمهور روسیه حکایت از یک تصاعد معنادار به موازات افزایش حضور و نفوذ جمهوری اسلامی ایران در پرونده سوریه داشته است.¹

1. این نمودار بر اساس استخراج اطلاعات از آرشیو پایگاه اطلاع‌رسانی ریاست جمهوری روسیه تنظیم شده است.

ملاقات و مشاوره تلفنی بین رئیس‌جمهور روسیه و نخست‌وزیر
اسرائیل بعد از آغاز جنگ داخلی سوریه

رجوع به آرشیو کرملین نشان می‌دهد که ارتباط نتانیاها و پوتین بعد از اعلام حضور حزب‌الله در سوریه به دو برابر افزایش یافته و بعد از یک کاهش محسوس در دوره تصلب شرایط برای مقاومت در سوریه طی سال 2014، به موازات ورود عملیاتی روسیه، در سال 2015 مجدداً به دو برابر سال 2014 رسیده است. این روند در سال 2016 به خصوص در ماه‌های پایانی این سال، حکایت از یک تصاعد دو برابری دارد که معطوف به مسائلی نظیر پیروزی در حلب، افزایش نقش گروه‌ها و یگان‌های غیر سوری مقاومت و افزایش تهدید امنیت رژیم صهیونیستی در مرزهای جنوبی بوده است. رژیم صهیونیستی به طور عمده، مواضع خود را درباره سوریه و مسائل محوری انتقال سلاح و امنیت مرزهای شمالی به صورت رسمی و آشکار در حضور رئیس‌جمهور روسیه مطرح کرده یا به طور دائم در مصاحبه‌های پرشمار خود در حال تلاش برای اعلام موافقت روسیه با مواضع اسرائیل بوده که البته هیچ یک از آنها نیز توسط روسیه تکذیب نشده است. به عنوان مثال، نتانیاها روز 21 سپتامبر 2015 بعد از اولین ملاقاتش با پوتین در مسکو بعد از حضور عملیاتی روسیه در سوریه، به طور تلویحی مدعی شد که روس‌ها، هدف قرار دادن کاروان‌های سلاح حزب‌الله در سوریه را پذیرفته‌اند و نتانیاها نیز اطمینان یافته است که روسیه قصدی برای

شراکت در عملکرد افراطی ایران علیه اسرائیل ندارد (Times of Israel, 2015). «پوتین» نیز در کنفرانس خبری مشترک با «نتانياهو» که بعد از همان ملاقات انجام شده بود، دغدغه‌های «نتانياهو» در رابطه با امنیت اسرائیل و انتظار وی از روسیه برای مشارکت در تأمین آن را تأیید کرده و در این رابطه گفته بود: «همین طور خواهد بود آقای نخست‌وزیر!... شما می‌توانید در این رابطه مطمئن باشید. ما هرگز فراموش نمی‌کنیم بسیاری از مردم شوروی سابق در اسرائیل زندگی می‌کنند. این مسئله به روابط کشورهای ما ابعاد وسیع‌تری می‌بخشد. روسیه همواره پاسخگویی اقدامات خود در منطقه بوده و به این روند ادامه خواهد داد. بر همین اساس ما از آتشبارهایی که به قلمرو اسرائیل می‌شود آگاه هستیم و آنها را محکوم می‌کنیم. من وضعیت را درک می‌کنم، این حملات به واسطه سیستم‌های تولید سلاح پشتیبانی می‌شوند. در مورد سوریه فکر می‌کنم همه ما از این مسئله آگاهی داریم که امروز ارتش سوریه در وضعیتی نیست که قادر به گشودن یک جبهه دوم باشد. توان این ارتش به اندازه‌ای است که قادر به حفظ وضعیت خود باشد، اما با وجود این، ما به طور کامل نگرانی‌های شما را درک می‌کنیم» (President of Russia (C), 2015).

اختلاف درباره همکاری با محور مقاومت

ایالات متحده علاوه بر اختلاف با روسیه درباره حمایت از دولت مرکزی سوریه و شیوه انتقال قدرت سیاسی، درباره همکاری با محور مقاومت نیز با روسیه از منافع اختلاف‌زا برخوردار است. به عنوان مثال «تیلرسون»، وزیر امور خارجه آمریکا روز 11 آوریل 2017 به اتحاد روسیه با دولت سوریه، ایران و حزب‌الله اشاره کرد و درباره آن گفت:

«من فکر می‌کنم این مسئله برای روسیه ارزش فکر کردن را دارد که آیا هم‌پیمانی با رژیم اسد، ایرانی‌ها و حزب‌الله، منافع بلندمدت روسیه را تأمین خواهد کرد؟ یا آنکه روسیه ترجیح می‌دهد در یک هم‌پیمانی مجدد با آمریکا و

کشورهای غربی و خاورمیانه به حل و فصل بحران سوریه پردازد؟ ما می‌خواهیم درد و رنج مردم سوریه را از بین ببریم و در سوریه آینده امنیت و ثبات ایجاد کنیم. روسیه می‌تواند بخشی از آینده باشد و نقش مهمی ایفا کند یا آنکه به اتحاد خود با این گروه ادامه دهد که ما معتقدیم منافع بلند مدت این کشور را تأمین نمی‌کند» (U.S Department of state (C), 2017).

شواهد عینی نشان می‌دهد روس‌ها به موازات تلاش برای تنش‌زدایی روابط با آمریکا و همکاری با ایالات متحده پیرامون منافع مشترک در سوریه، برای کاهش نفوذ آمریکا در سوریه با محور مقاومت همکاری می‌کنند. به عنوان مثال، آمریکا با استقرار در نقطه مرزی تنف، نیروهای مقاومت و ارتش سوریه را از نزدیک شدن به این محدوده تا شعاع 55 کیلومتری منع نمود و سه بار طی روزهای 18 می و ششم هشتم ژوئن 2017، کاروان این نیروها را در اطراف محدوده تعیین شده به واسطه حملات هوایی هدف قرار داد. لاوروف، وزیر خارجه روسیه نیز در این رابطه موضع گرفت. وزیر دفاع آمریکا مدعی بود که این محدوده با هماهنگی روسیه، تحت عنوان «منطقه رفع درگیری» و با هدف جلوگیری از حمله نیروهای مقاومت به شرکای آمریکا تعیین شده است. این اقدام در راستای استراتژی دولت جدید آمریکا پیرامون ایجاد بازدارندگی در مقابل نفوذ منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران از راه قطع تدریجی مسیرهای ارتباطی زمینی محور مقاومت قابل ارزیابی بود (آزاد (ب)، 1396: 33).

اما لاوروف روز بعد از حمله، تصمیم فرماندهی آمریکا برای حمله را غیرقانونی و یکی دیگر از موارد نقض آشکار حق حاکمیت حکومت سوریه اعلام کرد و بعد از دومین حمله ائتلاف به کاروان مقاومت، مواضع دیپلماتیک تندتری اتخاذ کرد. او روز هفتم ژوئن 2017 در یک کنفرانس مطبوعاتی تعیین مناطق رفع درگیری بدون تأیید دولت سوریه را نامشروع و غیرقانونی دانست و درباره آن گفت:

«من چیزی درباره منطقه رفع درگیری نمی‌دانم، منظور از آن باید

محدوده‌هایی باشد که به طور یک جانبه توسط ائتلاف تعیین شده و تنها برای خود آنها حق اقدام در این مناطق در نظر گرفته شده است؛ ما نمی‌توانیم چنین چیزی را بپذیریم؛ ما معتقدیم اعلام یک‌جانبه محدوده رفع درگیری بدون تأیید دمشق یک اقدام نامشروع است، ما امیدواریم که ائتلاف با آمریکا به این توافق برسند که باید موافقت همه طرف‌ها درباره جزئیات چنین منطقه‌ای جلب شود» (South front (B), 2017).

این روند در نهایت بعد از 23 روز تقابل تاکتیکی مقاومت و آمریکا در صحرای شرقی سوریه، به عقب‌نشینی ایالات متحده از دعاوی پیرامون منطقه رفع درگیری منجر شد و نیروهای مقاومت با همراهی نیروهای ویژه روسیه، محدوده عملیاتی آمریکا در شرق سوریه را در طول 105 کیلومتر قطع کردند (القناه المركزية لقاعده حمیمیم العسکریه: 2017).

ارزیابی داده‌ها

روابط روسیه و آمریکا در سوریه بعد از آغاز عملیات نظامی روس‌ها، به شش حوزه موضوعی کلان قابل تقسیم‌بندی است. تحلیل روندهای حاکم بر این شش حوزه تعریف شده حکایت از این دارد که طرفین در ابتدا، در یک حوزه دارای منافع متعارض بودند، در سه حوزه منافع اختلاف‌زا داشتند و در دو حوزه نیز از منافع مشترکی برخوردار بودند. بررسی روند روابط روسیه و آمریکا نشان می‌دهد که تنش‌زدایی پیرامون منافع متعارض و اختلاف‌زا بنیان روابط طرفین در سوریه را تشکیل داده است. این دو بازیگر درباره تأمین امنیت اسرائیل از منافع مشترکی برخوردار هستند و در راستای آن تشریک مساعی نزدیکی دارند؛ اما با توجه به متغیر جمهوری اسلامی ایران، نتیجه این همکاری نامعلوم است. منافع دو طرف پیرامون مبارزه با تروریسم نیز بدون مداخله متغیر معارضین، مشترک است و دستاوردهای مهمی از عملکرد مشترک اطلاعاتی- عملیاتی دو طرف علیه القاعده حاصل شد، اما تأثیرپذیری این روند از اختلاف منافع دو طرف درباره تفکیک

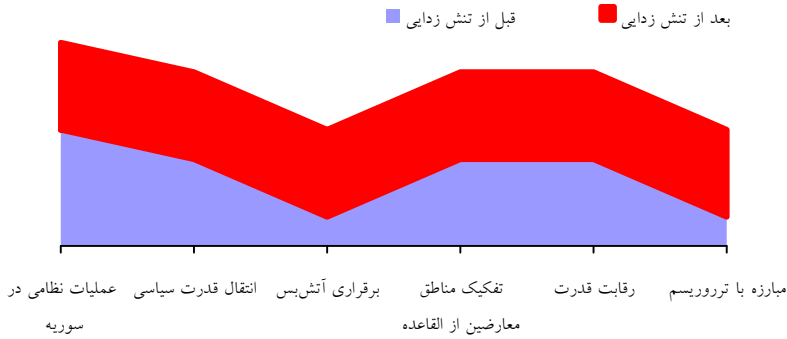

مناطق معارضین از القاعده، آن را به حال تعلیق نگاه داشته است. تلاش‌های آمریکا و روسیه برای برقراری آتش‌بس به دلیل تأثیرپذیری این نفع مشترک از منافع اختلاف‌زای آنان در تفکیک مناطق معارضین از القاعده و رقابت قدرت بی‌نتیجه باقی ماند و حتی به محدوده منافع اختلاف‌زا وارد شد. در نتیجه تلاش روسیه و آمریکا برای تنش‌زدایی از روابط، تنها از اثر مستقیم و مثبتی بر عملیات نظامی مشترک طرفین در سوریه برخوردار بوده و هر دو بازیگر با تعریف استانداردها و سازکار مشخص و پایبندی به آنها، تنش اولیه پیرامون آغاز فعالیت نظامی روسیه را کاهش دادند و دو طرف ضمن پرهیز جدی از هرگونه تصادف و تصادم به ادامه عملیات نظامی خود در سطح اختلاف‌زا پرداختند. در مجموع می‌توان نتیجه گرفت منافع تعارض و در نتیجه، تشنج روابط بین روسیه و آمریکا در سوریه به مرور زمان کاهش پیدا کرده و با روند یکنواختی بر بستر منافع اختلاف‌زا ادامه یافته است.

ارزیابی تنش‌زدایی بر تغییر سطح روابط آمریکا و روسیه در سوریه¹

موضوع روابط آمریکا و روسیه در سوریه	سطح منافع	سطح تغییر
عملیات نظامی در سوریه	متعارض (4)	اختلاف‌زا (3)
انتقال قدرت سیاسی	اختلاف‌زا (3)	عدم تغییر (3)
برقراری آتش‌بس	مشترک (1)	اختلاف‌زا (3)
تفکیک مناطق معارضین از القاعده	اختلاف‌زا (3)	عدم تغییر (3)
رقابت قدرت	اختلاف‌زا (3)	عدم تغییر (3)
مبارزه با تروریسم	مشترک (1)	اختلاف‌زا (3)
جمع	15	18

1. در این ارزیابی، برای تعیین تغییر سطح روابط روسیه و آمریکا در سوریه، برای منافع متعارض، اختلاف‌زا، موازی و مشترک طرفین در شش حوزه تعریف شده به ترتیب نمره‌های 4 تا 1 در نظر گرفته شده است.

نتیجه گیری

بررسی اجزا و ترتیبات روابط روسیه و آمریکا در سوریه نشان می‌دهد که این دو بازیگر، بعد از مداخله در زیرمجموعه امنیتی شامات قادر به تغییر روند اقتدارگریزی در آن نبوده‌اند. آرایش واحدها و تفاوت آنها، الگوهای دوستی و دشمنی و توزیع قدرت میان واحدهای اصلی در مجموعه امنیتی منطقه‌ای خاورمیانه، مؤلفه‌های اصلی برای قضاوت درباره این ادعا هستند که مداخله و روابط روسیه و آمریکا قادر به تغییر چشمگیر در هر یک از آنها نبوده است. بنابراین ساختار گوهری، توزیع قدرت و الگوی خصومت‌ورزی در زیرمجموعه امنیتی شامات و مجموعه خاورمیانه بدون تغییر باقی مانده و در نتیجه، این مجموعه امنیتی منطقه‌ای بدون استحاله درونی و بیرونی و فروپوشانی، وضع خود را قبل از مداخله مستقیم ابرقدرت‌ها و قدرت‌های بزرگ حفظ کرده و در نتیجه پوشش درون‌زای آن بدون تأثیر از حضور این قدرت‌ها به کار خود ادامه می‌دهد. این روند، اثبات‌کننده این ادعاست که دولت‌های محلی حتی بدون شکل‌گیری وابستگی متقابل امنیتی می‌توانند در برابر تهدیداتی که ناشی از قدرت‌های بزرگ دوردست است، امنیت خود را تأمین کنند. بنابراین باید پذیرفت که نفوذ آمریکا و روسیه در زیرمجموعه شامات به تغییر شکل استاندارد مجموعه امنیتی منطقه‌ای، الگوی رقابت، توازن قوا و ائتلاف میان قدرت‌های اصلی منطقه منجر نشده است. در نتیجه الگوهای منازعه در این منطقه همچنان از عوامل بومی هر

منطقه نشئت می‌گیرند و آمریکا و روسیه حتی در صورت حضور گسترده معمولاً نمی‌توانند این منطقه را بازتعریف، غیرامنیتی و مجدداً سازماندهی نمایند. بنابراین به‌رغم عملکرد قدرتمند سطح جهانی در خاورمیانه به دلیل پیچیدگی‌های متقاطع ائتلاف‌های داخلی در این منطقه، ترسیم الگویی آشکار از مداخله قدرت‌های بزرگ مشکل است. این دعاوی مؤید یافته‌های نظری مکتب کپنهاگ است که بر اساس آن، ایالات متحده و روسیه چنان که تبلیغ می‌شود، قادر به کنترل رفتار حامیان خود نیستند. هیچ‌کس از این دو بازیگر در کنترل مستمر پویای امنیتی منطقه‌ای یا داخلی خاورمیانه توفیق کسب نکرده‌اند، بنابراین به سختی می‌توان به الگوی روشنی از رابطه میان نفوذ ابرقدرت‌ها و پویای منطقه‌ای دست یافت. با وجود این امریکا و روسیه به‌واسطه انتقال تسلیحات یا نیرو، سطح کلی قابلیت نظامی در منطقه را بالا بردند. آنها تلاش دارند توزیع قدرت منطقه‌ای را به نفع اسرائیل تغییر دهند، اما قادر به کنترل خاورمیانه نیستند و در شکل‌گیری پویای امنیتی-سیاسی قدرتمند منطقه‌ای نیز نقش حاشیه‌ای دارند. در کل پویای امنیتی منطقه‌ای خاورمیانه فوق‌العاده قوی هستند و به دلیل برخورداری از ریشه عمیق در ویژگی‌های تاریخی و سیاست منطقه، آمریکا و روسیه از شکل دادن به یک الگوی منطقه‌ای مثل جنوب شرق آسیا در آن ناتوان بوده‌اند.

منابع و مأخذ

- آزاد، امیرحامد، 1395، چالش با القاعده و سناریوهای پیش‌رو در سوریه، هفته‌نامه بدر، شماره 64، مؤسسه مطالعات راهبردی اندیشه‌سازان نور.
- _____، 1396، طرح مناطق کاهش تنش، واقعیت‌ها و جزئیات، هفته‌نامه بدر، شماره 69، مؤسسه مطالعات راهبردی اندیشه‌سازان نور.
- _____، 1396، تقابل تاکتیکی نیروهای مقاومت و ائتلاف در صحرای شرقی سوریه، هفته‌نامه بدر، شماره 72، مؤسسه مطالعات راهبردی اندیشه‌سازان نور.
- بوزان، باری، ال ویور، و پاپ دوویدل، چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت، 1392، نوبت دوم، ترجمه علی‌رضا طیب، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- قوام، سید عبدالعلی، اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل، 1388، نوبت پانزدهم، انتشارات سمت.
- القناة المركزية لقاعدة حميميم العسكرية: 2017،
<https://www.facebook.com/pg/Russianmilitaryinsyaria/posts/>
- Buzan, Barry, Wæver, Ole, 2003, *Regions and Powers*, PUBLISHED IN THE UNITED STATES OF AMERICA BY CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, NEW YORK, 0-521-89111-0 ISBN-13, 978-0-511-07663-3, EBOOK EBL
- Croicu, Mihai Cătălin, Höglblad, Stina, Pettersson, Therése, Themné, Lotta, 2011, UCDP External Support Project -Disaggregated/Supporter Dataset Codebook, *Uppsala Conflict Data Program UCDP Department of Peace and Conflict Research*, Uppsala University, http://ucdp.uu.se/downloads/extsup/ucdp_external_support_disaggregated_codebook_1,0.pdf
- Foxnews, Exclusive: General H.R. McMaster on decision to strike Syria, 2017, <http://www.foxnews.com/on-air/fox-news-sunday-chris-wallace/videos#p/5369946651001/v/5391449794001>
- Global research, US Rejects Russia's Syrian Peace Proposal, 2015, <http://www.globalresearch.ca/us-rejects-russias-syrian-peace-proposal/5488670>
- Haaretz, Israel Is Changing Its Approach to Syria War amid Assad's Battleground Advances, 2016, <http://www.haaretz.com/israel-news/.premium-1,704437>
- Independent, Russia in Syria: Over 90% of air strikes not targeting Isis, says US, 2015, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/russia-in-syria-us-and-turkey-claim-russian-warplanes-hitting-moderate-syrian-rebel-groups-a6685496.html>
- Ministry of Defence of the Russian Federation (A), In the course of the last 24 hours, the Russian air group in the Syria performed 64 combat sorties engaging 55 ISIS objects, 2015, <http://eng.syria.mil.ru/en/index/syria/news/more.htm?id=12060556@egNews>

- Ministry of Defence of the Russian Federation (B), Russian aircraft performed 41 combat sorties engaging 40 facilities of the ISIS infrastructure in Syria, 2015, <http://eng.syria.mil.ru/en/index/syria/news/more.htm?id=12060806@egNews>
- Ministry of Defence of the Russian Federation (C), Chief of the Main Operational Directorate of the General Staff of the Russian Armed Forces Andrei Kartapolov summed up results of the actions of the Russian air group in Syria, 2015, <http://syria.mil.ru/en/index/syria/news/more.htm?id=12062538@egNews>
- Ministry of Defence of the Russian Federation (A), Briefing by Chief of the Main Operational Directorate of the General Staff of the Russian Armed Forces Lieutenant General Sergei Rudskoy, 2016, <http://eng.syria.mil.ru/en/index/syria/news/more.htm?id=12086053@egNews>
- Ministry of Defence of the Russian Federation (A), Russian Defence Ministry held a briefing titled Principles of implementation of the Memorandum on Syria de-escalation zones signed in Astana, 2017, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12121964@egNews
- OPCW-UN, Treasury Sanctions Syrian Officials In Connection With OPCW-UN Findings of Regime's Use of Chemical Weapons on Civilians, 2017, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/j10701.aspx>
- Resolution 2254, Endorsing Road Map for Peace Process in Syria, Setting Timetable for Talks, 2015, http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2254.pdf
- Reuters, Trump says he will order 'safe zones' for Syria, WASHINGTON, 2017, <http://www.reuters.com/article/us-usa-trump-syria-safezones-idUSKBN1592O8>
- Sky News, Syria timeline: How the fragile week-long ceasefire fell apart, 2016, <http://news.sky.com/story/syria-timeline-how-the-fragile-week-long-ceasefire-fell-apart-10585670>
- South front (A), US Threatens More Strikes on Syrian Military Infrastructure, 2017, <https://southfront.org/us-threatens-with-new-strikes-on-syrian-military-infrastructure>
- South front (B), LAVROV DENOUNCES US CLAIMS ON DE-CONFLICTION ZONE IN SOUTHEASTERN SYRIA, 2017, <https://southfront.org/lavrov-denounces-us-claims-de-confliction-zone-southeastern-syria/>
- Terms of Reference for the Joint Implementation Group, 2016, <https://drive.google.com/file/d/0ByiEVtkOonCeTktT2lzTIR6MXM/view?usp=sh...> (link is external)
- The White House (A), Office of the Press Secretary, For Immediate Release, Background Press Briefing on the Upcoming Visits of President al-Sisi of Egypt and His Majesty King Abdullah II of Jordan, James S. Brady Briefing Room, 2017, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/03/31/background-press-briefing-upcoming-visits-president-al-sisi-egypt-and>
- The White House (B), Office of the Press Secretary For Immediate Release, 2017, Background Briefing on the U.N. Vote on Syria, and China Relations, James S. Brady Press Briefing Room,

- 2017, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/04/12/background-briefing-un-vote-syria-and-china-relations>
- The White House (C), Office of the Press Secretary, For Immediate Release, Readout of President Donald J. Trump's Call with President Vladimir Putin of the Russian Federation, 2017, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/05/02/readout-president-donald-j-trumps-call-president-vladimir-putin-russian>
 - The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (A), Foreign Minister Sergey Lavrov's remarks and answers to media questions, following talks with US Secretary of State Rex Tillerson, Washington DC, 2017, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2751328
 - Times of Israel, Russia to allow Israeli strikes on Syrian arms transfers, PM says, 2015, <http://www.timesofisrael.com/russia-to-allow-israeli-strikes-on-syrian-arms-transfers-pm-says>
 - U.S Department of state (A), The Global Coalition to Counter ISIL, 2014, U.S. Defense of Department, <http://www.state.gov/s/seci/index.htm>
 - U.S Department of state (A), Mark C.Toner Deputy Spokesperson Daily Press Briefing Washington, DC, 2015, <http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2015/11/249928.htm#TURKEY>
 - U.S Department of state (B), Remarks John Kerry Secretary of State Grand Hotel Vienna, Austria October 30, 2015, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2015/10/249019.htm>
 - U.S Department of state (C), Press Availability with Russian Foreign Minister Sergey Lavrov and UN Special Envoy Staffan de Mistura , Press Availability, John Kerry,Secretary of State,Vienna, Austria, 2015, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2015/11/249515.htm>
 - U.S Department of state (A), Joint Press Availability with Russian Foreign Minister Sergey Lavrov Remarks John Kerry Secretary of State Osobnyak Moscow, Russia, 2016: <http://www.state.gov/secretary/remarks/2016/07/260134.htm>
 - U.S Department of state (B), Remarks with Russian Foreign Minister Sergey Lavrov and UN Special Envoy Staffan de Mistura at a Press Availability Remarks John Kerry Secretary of State Geneva, Switzerland, 2016, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2016/09/261722.htm>
 - U.S Department of state (A), Interview With John Dickerson of CBS Face the Nation, Interview, Rex W. Tillerson, Secretary of State, West Palm Beach, Florida, 2017, <https://www.state.gov/secretary/remarks/2017/04/269632.htm>
 - U.S Department of state (B), Statement on Russia, Turkey, and Iran's De-Escalation Zones Plan for Syria, Press Statement , Heather Nauert Department Spokesperson ,Washington, 2017, <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/05/270647.htm>
 - U.S Department of state (C), Remarks at a Press Availability, Press Availability, Rex W. Tillerson, Secretary of State, Lucca, Italy, 2017, <https://www.state.gov/secretary/remarks/2017/04/269693.htm>

- U.S Department of Defence (A), U.S., Russian Officials Hold Talks on Maintaining Safe Air Ops over Syria, 2015, <http://www.defense.gov/News-Article-View/Article/621490/us-russian-officials-hold-talks-on-maintaining-safe-air-ops-over-syria>
- U.S Department of Defence (B), Obama: Russia Must Drop Support for Assad to End Syrian Civil War, ISIL, 2015, DOD News, Defense Media Activity, <https://www.defense.gov/News/Article/Article/621724/obama-russia-must-drop-support-for-assad-to-end-syrian-civil-war-isil/>
- U.S Department of Defence (C), Anti-ISIL Forces Make Gains in Iraq, Syria, 2015: <http://www.defense.gov/News-Article-View/Article/631193/anti-isil-forces-make-gains-in-iraq-syria>
- U.S Department of Defence (D): 2015, No U.S. Military Involved in Russian Aircraft Downing: <http://www.defense.gov/News-Article-View/Article/631203/dod-official-no-us-military-involved-in-russian-aircraft-downing>
- U.S. open to Russia hitting Islamic State in Syria, 2015, Washington times, <http://www.washingtontimes.com/news/2015/sep/30/kerry-us-open-russia-hitting-islamic-state-syria/>
- U.S Embassy in Syria (A), Joint Statement of the United States and the Russian Federation, as Co-Chairs of the ISSG, on Cessation of Hostilities in Syria, 2016, <https://sy.usembassy.gov/joint-statement-united-states-russian-federation-co-chairs-issg-cessation-hostilities-syria-february-22-2016/>
- U.S Central Command (A), The coalition has trained over 66,000 Iraqi security forces and over 3,000 Syrian partner forces, U.S. Defense of Department, 2016, <http://www.centcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/News-Article-View/Article/1030600/oir-commander-describes-counter-isil-campaigns-successes/>
- Voanews, US: 85 to 90 Percent of Russian Airstrikes Hitting Syrian Rebels, 2015, <http://www.voanews.com/content/putin-erdogan-discuss-syrian-crisis/3036177.html>
- Youra, Ryan Justin, 2014. Power plays: Exploring power and intervention in proxy wars, Submitted to the University Honors Program of American University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Bachelor of Arts University Honors in International Studies, http://auislandorastage.wrlc.org/islandora/object/auislandora%3A5018/d_tastream/PDF/view
- President of Russia (A), CSTO summit, President of Russia, 2015, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/50291>
- President of Russia (B), Vladimir Putin's address following adoption of a joint statement by Russia and US on Syria, 2015, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/51376>
- President of Russia (C), Meeting with Prime Minister of Israel Benjamin Netanyahu, 2015, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/50335>

